

Max Peltonen

”Lukeva ei ole yksin.”

Kirjastoammattilainen kaunokirjallisuuden edistäjänä

”Lukeva ei ole yksin.”

Kirjastoammattilainen kaunokirjallisuuden edistäjänä

Max Peltonen
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Kirjasto- ja tietopalvelu
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelu

Tekijä(t): Max Peltonen

Opinnäytetyön nimi: ”Lukeva ei ole yksin.” Kirjastoammattilainen kaunokirjallisuuden edistäjänä

Työn ohjaaja: Pirjo Tuomi

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 26 + 1

Työn tavoitteena oli selvittää, mitä kaunokirjallisuuden edistämistyö yleisissä kirjastoissa tarkoittaa, sekä millaisia käsityksiä siitä on niillä kirjastoammattilaisilla, jotka edistämistä työssään tekevät. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Suomen kirjastoseuran fiktioryhmä.

Päälähteenä opinnäytetyössä on käytetty Gitte Ballingin ja Nanna Kann-Rasmussenin (2011; 2014) tutkimuksia samasta aiheesta. Balling ja Kann-Rasmussen tutkivat kirjastojen ja kirjastoammattilaisten tekemässä kirjallisuuden edistämistyössä käytettyjä menetelmiä sekä kulttuuripoliittisen ohjauksen, uuden julkisjohtamisen ja professionaalisuuden vaikutuksia siihen.

Tanskalaistutkimuksessa haastateltujen kirjastoammattilaisten mukaan kaunokirjallisuuden edistämistä voi olla joko välillistä tai välitöntä. Tässä välillinen edistäminen on suosittelutekstien ja esittelyjen valmistelemisen kaltaista asiakaskontaktitonta työtä. Välitön puolestaan on tapahtumien ja lukupiirien järjestämistä, sekä kirjoja koskevaa neuvontaa ja keskustelua, jolloin kirjastonhoitaja ja asiakas ovat suorassa vuorovaikutuksessa. Kaunokirjallisuuden edistämällä pyritään sekä kasvattamaan asiakaskuntaa, että tarjoamaan nykyiselle asiakkaille parempaa palvelua ja ainutlaatuisia kokemuksia.

Opinnäytetyötä varten tehtiin laadullista menetelmää käyttäen tutkimus, jossa kartoitettiin suomalaisten kaunokirjallisuutta työssään käsittelevien kirjastoammattilaisten käsityksiä kaunokirjallisuuden edistämisestä ja sen merkityksestä kirjastolle, asiakkaalle ja heille itselleen.

Monimuotoiseksi osoittautuneen kaunokirjallisuuden edistämisen voidaan katsoa tuovan monenlaista hyötyä niin kirjastolle henkilökuntineen kuin myös asiakkaille. Asiakkaille kirjasto on paikka, jossa pääsee osaksi lukijoiden yhteisöä, johon kirjaston työntekijät katsovat kuuluvansa. Kirjastotyöntekijät pitävät kaunokirjallisuuden edistämistyötä tärkeänä osana kirjaston tarjoamia palveluita, sekä osoittavat tietoisuutta kulttuuripoliittikan, julkisjohtamisen ja ammatillisuuden vaikutuksesta omaan työhönsä. Tutkimukseni tulokset vastasivat hyvin tanskalaisessa tutkimuksessa saatuja tuloksia.

Asiasanat: Kirjastot, kirjastoaineistot, kirjastonhoitajat, kulttuuripoliittikka, julkisjohtaminen, professionalismi.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Library and information services

Author(s): Max Peltonen

Title of thesis: "When you read you're not alone." Library professionals as literature promoters

Supervisor: Pirjo Tuomi

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016 Number of pages: 26 + 1

Objective of the thesis is to find out what audience development (AD) and readers' advisory (RA) denote in public libraries. Another aim is to discover how these concepts are perceived by those who do them as a part of their job description. Thesis was commissioned by Fiction group of Finnish Library Association.

The main source is consisted of studies regarding a similar topic by Gitte Balling and Nanna Kann-Rasmussen. They researched the methods used by libraries and library employees in audience development and readers' advisory, and how this is affected by notions of cultural policy, new public management and professionalism.

The professionals interviewed in the Danish studies make a distinction between direct and indirect AD/RA activities. Indirect activities refer to activities with no direct interaction between library user and librarian, such as writing book recommendations and preparing showcases. Direct activities consist of organizing events, managing reading groups, giving literary advice and discussing literature, in which librarian and library user are in direct interaction. AD/RA sets out to increase a library's user base and to offer the current users better service and unique experiences.

In creating this thesis a research using a qualitative method was employed. In the study it was investigated how Finnish library professionals performing AD/RA activities perceived these concepts, and what kind of purpose AD/RA activities held to library, its users and the professionals themselves.

AD/RA activities proved to be diverse and their effects proved to be beneficial to all parties included; library and its professionals, but also its users. In library, the user can find a place where they can participate in a community of readers, which also includes the librarians. Library professionals consider AD/RA as an important part of the services offered by the library, and they also exhibit consciousness of how their work is affected by cultural policy, new public management and professionalism. The conclusions of this thesis were in line with the Danish researches.

Keywords: Libraries, library materials, librarians, cultural policy, public management, professionalism.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	YLEINEN KIRJASTO LUKEMISEN JA KIRJALLISUUDEN EDISTÄJÄNÄ.....	9
3	JOKAISALLE KIRJALLE LUKIJA, JOKAISALLE LUKIJALLE KIRJA.....	11
3.1	Kirjallisuuden edistämisen merkitys.....	11
3.2	Lukijalle kirja.....	12
3.3	Kirjalle lukija	14
4	KIRJALLISUUDEN EDISTÄMINEN SUOMALAISSA KIRJASTOISSA.....	17
4.1	Tutkimusmenetelmä	17
4.2	Kirjoitelmien analysointi.....	18
5	POHDINTA	23
	LÄHTEET.....	25

1 JOHDANTO

Teknologian kehittyessä työnteon automaatio etenee kaikilla aloilla, myös kirjastossa. Mitä tarjottavaa on enää lihallisella kirjastonhoitajalla, kun asiakas voi lainata romaaninsa itsepalvelukirjaston automaatilla? Kannattaako paikalle edes saapua, kun sähköisen romaanin voi napsauttaa lainakseen internetissä? Vai olisiko sittenkin niin, että kirjastoammattilaisen on mahdollista olla muutakin kuin kädet, jotka liu'uttavat kirjat lainausskannerin yli? Instituution selviytymisen ja työntekijöiden säilymisen kannalta tärkeää on tunnistaa juuri se, millä kirjasto ja sen työntekijät voivat kilpailla, mitä uniikkia tarjottavaa heillä on, ja erottaa tämä siitä mitä vastaan on mahdotonta kilpailla. Tällaista työtä, johon koneet eivät (ainakaan vielä) pysty edustaa esimerkiksi kaunokirjallisuuden edistäminen, jota tosin tehdään myös verkossa.

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää kirjastoissa tapahtuvan kaunokirjallisuuden edistämistyön merkitystä ja keskeisiä käsitteitä. Erityisesti Nanna Kann-Rasmussenin ja Gitte Ballingin tutkimuksiin (2011, 2014) perustuva tietopohja johdattaa työn empiiriseen osaan, jossa tarkastelen suomalaisten kirjastonhoitajien tekemää kaunokirjallisuuden edistämistyötä.

Koska aihe on laaja, olen kokenut tarpeelliseksi rajata pois monia siihen läheisesti liittyviä kirjastotyön ulottuvuuksia ja käsitteitä. En esimerkiksi käsittele kansalaiskirjaston synnyn roolia enkä kirjallisuuden edistämisen ja sivistystoiminnan historiallista ulottuvuutta, koska aiheen esilletuominen olisi vaatinut erittäin perinpohjaista käsittelyä tarjotakseen opinnäytetyön kannalta olennaista sisältöä. En myöskään käsittele kirjastonhoitajien koulutusta, vaikka sen vaikutus itse kirjastotyön tekemiseen, kaunokirjallisuuden tuntemukseen ja sen menestyksekkääseen edistämiseen kirjastoissa onkin kiistaton (Tuomi 2011, 26–27, 52–54).

Empiirinen osuus perustuu kaunokirjallisuuden edistämistyötä tekeville kirjastoammattilaisilta pyytämiini kirjoitelmiin. Tutkimusaineistoa käsittelemällä noudattaen laadullista menetelmää. Saamiani 12 vapaamuotoista kirjoitelmaa analysoin erottelemalla niissä esille tulleita aiheita ja työn aspekteja ryhmiin, joiden avulla poimin yksittäisiä havaintoja, hahmotin yleisempiä linjoja, sekä tein vertailua mainitsemassani Kann-Rasmussenin ja Ballingin tutkimuksessa saatuihin tuloksiin. Esiin nousseita aiheita olivat muun muassa kirjoittajien mainitsemat esimerkit kaunokirjallisuuden edistämistyöstä, kuinka kaunokirjallisuuden edistämistyön koettiin hyödyttävän asiakasta, ja siitä kuinka sen koettiin hyödyttävän kirjastoa ja asiakaskuntaa.

Kaunokirjallisuuden edistämällä yleisissä kirjastoissa tarkoitetaan sellaista toimintaa, jolla kirjasto pyrkii kasvattamaan kaunokirjallisuuden lukijakuntaa, levittämään tietoutta kaunokirjallisuudesta, tai muuten parantamaan sen asemaa. Tällaista toimintaa voi edustaa esimerkiksi kirjavinkkauksen ja lukupiirien kaltainen toiminta, jossa kirjastonhoitaja ja asiakas ovat suorassa vuorovaikutuksessa, mutta kaunokirjallisuuden edistämistä voi tehdä myös välillisellä yhteydellä asiakkaaseen esimerkiksi kirjablogin tai kirjanäyttelyn kautta.

Kaunokirjallisuuden edistämistä ei tehdä yleisissä kirjastoissa suinkaan hivin vuoksi, vaan kirjastoilla on Kirjastolaissa määritelty velvollisuus edistää toiminnallaan lukemisen harrastamista. Kuitenkaan pakko ei ole se motiivi, joka kaunokirjallisuuden edistämistoimintaa kirjastoissa ohjailee, sillä kirjastoille ja niiden työntekijöille on toiminnasta merkittävää hyötyä.

Nanna Kann-Rasmussen ja Gitte Balling (2014) tekivät Tanskassa tutkimuksen, jossa haastateltiin kirjastoammattilaisia heidän työkseen tekemästään kaunokirjallisuuden edistämisestä. Opinnäyetyötäni varten tein itse tutkimusta keräämällä kirjoitelmia suomalaisilta kirjastoammattilaisilta samasta aiheesta. Molempien tutkimusten kirjastoammattilaiset toivat esiin sen, että tiedostavat kaunokirjallisuuden edistämisen monine muotoineen kuuluvan kirjaston ydintoimintoihin.

Suorittaessaan kaunokirjallisuuden edistämistä kirjasto todistautuu yhteiskunnan julkisten varojen arvoiseksi instituutioksi. Kirjasto vastaa käyttäjiensä odotuksiin, jotka hekin pitävät kaunokirjallisuuden edistämistä yhtenä kirjaston ydintoiminnoista. Uuden julkisjohtamisen oppien mukaisesti kirjasto on alisteinen tehokkuustarkkailulle, jossa kirjaston täytyy tuottaa tuloksia kävijämäärien ja lainauslukujen kaltaisilla mittareilla. Jos kirjasto ei vastaa kaunokirjallisuuden edistämistä vaativien asiakkaiden tarpeisiin, se ei voi menestyä kyseisillä mittareilla ja joutuu vaaraan menettää rahoituksensa.

Hyvä työ näyttää hyvältä myös ulospäin. Onnistunut kaunokirjallisuuden edistämistyö kiinnittää huomiota asiakkaisissa, jotka saattavat kertoa kokemuksistaan muillekin. Tutkimuksien kirjastoammattilaiset kuvaavat myös tilanteita, joissa jonkin kirjastossa järjestetyn tapahtuman tai tilaisuuden kävijämäärä on jäänyt alle odotuksien, mutta tilanteen on pelastanut sen myöhemmin saama mediahuomio esimerkiksi paikallislehdessä. Molemmassa tapauksissa kaunokirjallisuuden edistäminen on toiminut ilmaisena promootiona kirjastolle.

Kirjastolaitoksen hyötymisen lisäksi kirjaston työntekijä voi hyötyä kaunokirjallisuuden edistämisestä myös henkilökohtaisella tasolla. Haastatellut ja kirjoitelmia laatineen kirjastoammattilaiset ilmaisevat pitävänsä kirjoista ja kirjallisuudesta. Kaunokirjallisuuden edistämistyössä tästä intohimojen kohteesta tulee työn keskeistä sisältöä, mikä lisää sen mielekkyyttä. Kirjallisuutta käsitellessä työssä vaadittu kirjallisuudentuntemus nousee, kun työntekijä pääsee harjoittamaan osaamistaan käytännössä. Käytännön kirjallisuustyössä kohtaa eri asioita vaativien asiakkaiden myötä uusia haasteita, kun asiakkaat pyytävät suosittelemaan kirjallisuutta kirjastotyöntekijän henkilökohtaisen maun ulkopuolelta. Haasteet kohtaamalla ja voittamalla kirjastoammattilaisen saa kokemuksen lisäksi hyvin tehdyn työn tuottamaa tyydytystä.

Kaunokirjallisuuden edistäminen ensisijainen hyötyjä on kuitenkin kirjaston käyttäjä. Kaunokirjallisuuden edistäminen mahdollistaa monipuolisen palvelutarjontakokonaisuuden. Asiakkaalla on aina käytettävissään ammattilainen, jonka puoleen kääntyä lukemisen tarpeessa. Jos ei tiedä mitä etsii, voi ajatuksen saada vaikkapa vilkaisemalla kirjaesittelyä tai kuuntelemalla kirjavinkkauksen. Kaunokirjallisuuden edistäminen avaa lukijalle oven loputtomien kokemusten maailmaan, jossa hän voi liittyä tasavertaisien kanssalukijoiden yhteisöön, kirjastoon.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii kaunokirjallisuuden edistämiseen keskittyvä Suomen kirjastoseuran fiktoryhmä. Toimeksiantaja voi hyödyntää opinnäytetyötä omassa toiminnassaan.

2 YLEINEN KIRJASTO LUKEMISEN JA KIRJALLISUUDEN EDISTÄJÄNÄ

Suomessa kirjastoilla on laillinen velvollisuus edistää lukemista toiminnallaan. Voimassa oleva Suomen Kirjastolaki määrää yleisten kirjastojen tavoitteeksi ”edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen - -” (Kirjastolaki 904/1998 1. 2§). Kaunokirjallisuuden edistäminen – tämän opinnäytetyön aihe – on osa lain tarkoittamaa kirjallisuuden ja taiteen harrastamisen edistämistä.

Mistä kaunokirjallisuuden edistäminen sitten koostuu? Kun internetin hakukoneella etsii sanoja kaunokirjallisuuden edistäminen, saadut hakutulokset koskevat lähinnä kirjailijoiden rahallista tukemista ja kirjailijapalkintoja. Tällöin kirjallisuuden edistäminen samaistuu kirjailijoiden tukemiseen. Ei ole varsinaisesti väärin kutsua kirjailijoiden rahallista tukemista kirjallisuuden edistämiseksi, sillä toiminta varmasti helpottaa kotimaisen kirjallisuuden ammattimaista tuottamista. Kirjastojen yhteydessä kaunokirjallisuuden edistämällä tarkoitetaan kuitenkin jotain muuta.

Nanna Kann-Rasmussen ja Gitte Balling (2014, 2) käyttävät apuna kaunokirjallisuuden edistämisen määrittelyssään englanninkielisiä termejä *audience development* ja *readers' advisory*. Ilmaukset viittaavat samaan asiaan, mutta merkitykseltään tai historialtaan ne eivät täysin vastaa toisiaan. Suomenkielessä samoista asioista käytetään yleensä ilmausta kaunokirjallisuuden edistäminen, jonka suora vastine tanskaksi on *litteraturformidling*.

Audience development (tästä eteenpäin AD) tarkoittaisi suoraan suomennettuna yleisön kasvattamista tai kehittämistä. Kirjastoissa tapahtuvaa AD:ta varten löytyy myös ilmaus *reader development*. Balling ja Kann-Rasmussen viittaavat N. Kawashiman artikkeliin *Audience development and social inclusion in Britain (2006)*, jossa AD määritellään ”strategiana, jossa taide ja kulttuuri sijoitetaan keskiöön ihmisten elämässä” (2014, 2). Britannian taidetoimikunnan (*Arts Council England, viitattu 13.19.2015*) opastelehtinen vertaa AD:ta markkinointiin sillä erotuksella, että kun markkinointi tarkoittaa kommunikointia olemassa olevan yleisön kanssa ja koskee usein yksittäisten tapahtumien kaltaisia markkinoitavia kohteita, on AD:n tarkoitus kasvattaa koko potentiaalista asiakaskuntaa (Art Council England 2011, 2).

Kawashiman mukaan Britanniassa tehtävä AD jakautuu neljään eri ryhmään. Kaksi ensimmäistä AD:n muotoa kohdistuu AD:ta harjoittavan tahon nykyisen asiakaskunnan ulkopuolelle. Nämä ilmenemismuodot ovat kulttuurinen ”inkluisio”, eli sisällyttäminen, sekä laajennettu markkinointi. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 2.) Kaksi jälkimmäistä muotoa - maun rikastaminen (*taste cultivation*) ja yleisön opastaminen (*audience education*) - puolestaan kohdistuvat valmiiksi olemassaolevaan asiakaskuntaan.

Kulttuurisella inklusiolla eli sisällyttämisellä tarkoitetaan sellaisia erityisiä toimenpiteitä, joissa edistetään fyysisestä rajoitteesta kärsivien tai esimerkiksi etnisiin vähemmistöihin kuuluvien erityisryhmien sisällyttämistä opetukseen ja yhteisöön. Yleensä termiä käytetään koulujen kaltaisten laitosten yhteydessä. (UNESCO 2009, 8–9.) Kirjaston tapauksessa kulttuurinen inkluisio ei koske ainoastaan tavanomaisella tavalla määräytyviä erityisryhmiä, vaan kaikkia kirjaston asiakaskunnan ulkopuolelle jääviä henkilöitä ja ryhmiä. Myös laajennettu markkinointi kohdistuu kirjaston käyttäjäkunnan ulkopuolelle, mutta erityistoimenpiteiden sijaan se tapahtuu perinteisempien markkinoinnin keinojen avulla. Kahden ensimmäisen AD:n muodon kohdalla yleisön kehittäminen tarkoittaa siis koko potentiaalisen yleisön määrän kehittämistä (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 2).

Maun rikastamisen keskeistä sisältöä on muun muassa asiakkaiden näköpiirin laajentaminen uusia genrejä tai taidemuotoja esittelemällä (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 2, 5–6). Yleisön opastaminen on nimensä mukaisesti sellaista toimintaa, jossa asiakaskuntaa opastetaan esimerkiksi kirjaston käyttämiseen liittyvissä seikoissa. Kahden jälkimmäisen AD:n muodon kohdalla yleisön kehittäminen tarkoittaa siis yleisön itsensä kehittämistä.

Readers' advisory (tästä lähtien RA), joka suomeksi voisi tarkoittaa lukijoiden tiedottamista tai neuvontaa, on pohjoisamerikkalaista alkuperää. RA kohdistuu ainoastaan kirjaston olemassaolevaan asiakaskuntaan. RA on AD:ta siinä mielessä suppeampi käsite, että se rajoittuu nimensä mukaisesti ainoastaan lukijoihin, mutta AD:sta voidaan puhua myös sellaisissa yhteyksissä, joilla ei ole mitään tekemistä kirjojen tai kirjaston kanssa. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 2.)

3 JOKAISALLE KIRJALLE LUKIJA, JOKAISALLE LUKIJALLE KIRJA

Ranganathanin kuuluisa kirjastoperiaate on varmasti tuttu monelle. Periaate esiintyy myös Nanna Kann-Rasmussen ja Gitte Ballingin kaunokirjallisuuden edistämistä käsittelevän artikkelin otsikossa *Every reader his book- every book its reader? Notions on readers' advisory and audience development in Danish public libraries (2014)*. Artikkelissa esitelty tutkimus toteutettiin haastattele-malla kaunokirjallisuuden edistämistä työssään tekeviä kirjastoammattilaisia kuudesta tanskalai-sesta kunnankirjastosta. Tarkoituksena oli tutkia ja analysoida kaunokirjallisuuden edistämistä työssään tekevien käsityksiä ja mielipiteitä työnsä sisällöstä ja merkityksestä. Kirjoittajat eivät pyri tarjoamaan parempia toimintatapoja, vaan tuovat esille havaitsemiaan merkityksiä. (Kann-Ras-mussen & Balling 2014, 1–2.) Tutkimuksen perustaksi on otettu kirjoittajien aikaisempaa tutkimusta (2011) varten luoma malli kolmesta keskenään vuorovaikutteisesta muuttujasta, jotka vaikuttavat kirjallisuuden edistämiseen julkisissa kirjastoissa. Tämän niin kutsutun kolmen P:n mallin muuttujat ovat kulttuuripolitiikka (*policy*), julkisjohtaminen (*public management*), sekä ammatillisuus (*profes-sion*). (Kann-Rasmussen & Balling 2011, 105.)

3.1 Kirjallisuuden edistämisen merkitys

Kulttuuripolitiikka (*policy*) tarkoittaa kirjastoa ja muita kulttuurilaitoksia säätelevää päätöksentekoa ja poliittisia linjauksia. Kulttuuripolitiikka määrittää ne periaatteet, joihin kirjaston toiminnan on tar-koitus perustua. Suomessa kulttuuripolitiikan tärkein elin on opetus- ja kulttuuriministeriö, joka il-moittaa kulttuuripolitiikan tavoitteeksi muun muassa kulttuurin ja tiedon saatavuuden edistämisen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, viitattu 12.11.2015). Tanskassa kulttuuripoliittiset linjaukset annetaan kirjastoihin Tanskan kirjasto- ja mediaviraston (*Danish Agency for Library and Media*) raporteissa julkaistavina ohjeistuksina. Tanskan kulttuuripolitiikka lähtökohtaisesti pohjautuu käsi-tykseen kulttuurista jonain sellaisena, joka kuuluu kaikille ja hyödyttää jokaista. Tämä ilmenee kir-jastossa perinteisenä sivistystehtävänä, jossa tavoitteena on tukea koulutusta ja lukutaitoa. Vasta-painoksi kulttuuripolitiikkaan on tullut uusia, kokemuksellisuutta ja viihdyttävyyttä korostavia suun-tauksia, joita voidaan pitää käyttäjälähtöisempinä. Tanskan nykyinen kulttuuripolitiikka tasapainot-telee molempia näkemyksiä. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 3; Kann-Rasmussen & Balling 2011, 106–107.)

Uusi julkisjohtaminen (*New Public Management, NPM*) kirjastoissa ja muissa julkisissa laitoksissa tarkoittaa yksityiseltä sektorilta lainatun tehokkuusajattelun tuomista julkiselle sektorille. Kirjastossa julkisjohtaminen tarkoittaa toiminnan tuloksellisuuden, tehokkuuden ja näkyvyyden tarkastelua joillakin konkreettisilla mittareilla. Kirjaston tapauksessa tällaisia mittareita ovat esimerkiksi lainausluvut ja kävijämäärät. Toiminnan tehostamisen lisäksi julkisjohtamisella pyritään lisäämään resursien käytön hallittavuutta ja läpinäkyvyyttä. Demokratiassa julkisin varoin rahoitettu toiminta täytyy olla tarkasteltavissa objektiivisesti. Tavallaan kyse on yhteiskunnan työkalusta tehdä yleistä vaatimuksenasettelua rahoittamilleen tahoille. Kann-Rasmussenin ja Ballingin mukaan nykyään sovelletut julkisjohtamisen käytännöt nojaavat pitkälti oppiin uudesta julkisjohtamisesta. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 4; Kann-Rasmussen & Balling 2011, 109–110.)

Kolmas P Kann-Rasmussenin ja Ballingin kuvaamassa mallissa on *profession* eli ammatillisuus. Ammatillisuudella tarkoitetaan käsitystä työstä sisältöineen, historioineen ja ammatti-identiteetteineen. Kann-Rasmussenin ja Ballingin tutkimuksessa oli haastateltuna epäyhtenäinen joukko eri virkanimikkeillä työskenteleviä kirjastoammattilaisia, joiden käsitykset monista työhönsä liittyvistä asioista poikkesivat toisistaan. Kuitenkin vastauksista oli havaittavissa viitteitä jostain kaikille yhteisestä, ammatti-identiteetin olemassaolosta. (Kann-Rasmussen & Balling 2011, 4.)

3.2 Lukijalle kirja

Kann-Rasmussenin ja Ballingin haastattelemat kirjastoammattilaiset jakavat tekemänsä kaunokirjallisuuden edistämistyön välittömään ja välilliseen. Tässä välillinen edistäminen on suositteletuksiin ja esittelyjen valmistelemisen kaltaista asiakaskontaktitonta työtä. Välitön puolestaan on tapahtumien järjestämisen, lukupiirien, sekä kirjoja koskevan keskustelun ja neuvonnan kaltaista työtä, jossa kirjastonhoitaja ja asiakas ovat suorassa vuorovaikutuksessa. Tärkeäksi koettuna kirjallisuuden edistämismuotona nousee esiin kokemusten tarjoaminen. Asiakkaan ”kouluttamisen” sijaan kirjastonhoitajat pitävät olennaisena sitä, että kävijälle varmistetaan muistorikas kokemus, jonka keskiössä hän tuntee olevansa. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 4–5.)

Kokemuksien tarjoamisessa on kaikki keinot käytössä, myös itse kirjastotila. Eräässä kirjastossa oli intialaisen teeman tehostamiseksi käytetty suitsukkeita. Tanskassa suosittu ilmiö on ”kirjakahvilat”, joissa on kirjallisuuden lisäksi tarjolla ruokaa, musiikkia ja viiniä. Tutkituksessa mukana olleesta kuudesta kunnankirjastosta jokainen järjestää kirjakahviloita. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 5–6.) Almgren ja Jokitalo (2010, 184) mainitsevat puolestaan omassa kirjassaan Tanskan Horsensin kunnan entisessä vankilassa järjestetyt jännityskirjallisuuden ”krimimessut”, joilla on perinteisemmän kirjamesuohjelman lisäksi voinut kuunnella kirjailijoita lukemassa kertomuksia telkien takana.

Haastateltujen mukaan kaunokirjallisuuden edistämisen on tarkoitus kohdistua mahdollisimman laajaan valikoimaan kirjoja. Lukijoille tarjotaan monipuolisesti sellaista aineistoa, jota he muutoin eivät välttämättä tulisi lukeneeksi. Kuitenkin joissain vastauksissa esille nousee hieman vanhakan-tainen, määrittelemätön käsitys hyvästä ja huonosta kirjallisuudesta. Kirjastonhoitajat käyttävät ilmausta lukutikapuut (*reading ladder*). Lukutikapuilta pyritään tarjoamaan aineistoa ylemmiltä askelilta kuin asiakas nykyään lukee. Enimmäkseen haastatellut kuitenkin hylkäävät ajatuksen ei-toivotusta luettavasta: he sanovat haluavansa pikemminkin laajentaa asiakkaidensa makua esittelemällä luetun kirjallisuuden rinnalle uusia vaihtoehtoja sen sijaan, että pyrkisivät lopettamaan suosimiensa kirjojen lukemisen. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 6.)

Henkilökunta ei kuitenkaan ole aina vapaa valikoimaan juuri haluamaansa aineistoa. Aineistonvalinnassa asiakkaiden toiveisiin on vastattava. Paineita tilata itselleen vähemmän mieluisia mutta suosittuja nimekkeitä syntyy siitä, että niitä joka tapauksessa tullaan aina kysymään. Painetta tarjota kyseistä aineistoa juuri omasta kokoelmastaan lisää Tanskan kirjastoissa käytössä oleva verkkopalvelu *bibliotek.dk*, joka mahdollistaa aineiston hakemisen ja tilaamisen koko maan kirjastoista. Tällöin asiakkaan ei tarvitse välittää yhden kirjaston päätöksestä jättää jotain hankkimatta, mikäli kirja löytyy toisen kirjaston kokoelmasta. Tilanne saa kirjastonhoitajat tuntemaan olevansa velvollisia hankkimaan sellaistaakin mitä eivät muutoin olisi tulleet hankkineeksi. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 6–7.)

Kirjastonhoitajilla on kuitenkin tilaisuuksia nostaa esiin suosimaansa materiaalia esimerkiksi valitsemalla hyviä kirjoja esiteltäväksi kirjanäyttelyyn, -vinkkaukseen ja lukupiireihin. Vähemmän hyviksi nähtyjen kirjojen kiertoa voi hillitä poistamalla ne palautuskärrystä, josta ihmiset herkästi poimivat kirjoja nähtyään muidenkin niitä lukeneen. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 6–7.)

Vanhemmat työntekijät tuomitsevat huonon kirjallisuuden suorasanaisemmin. Heidän mielestään nykyisin tapahtuva kokemuksellisuuden korostuminen on pois aineiston laadukkuuteen kiinnittystä huomiosta. Kann-Rasmussen ja Balling eivät kuitenkaan tuomitse kyseisiä asenteita, sillä he tulkitsevat niiden pohjautuvan kirjastonhoitajien intohimoiseen suhtautumiseen kirjallisuuteen. Eteenpäin halutaan välittää juuri hyvät lukukokemukset. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 6–7.)

Yhteenvedona voi todeta, että AD ja RD eivät ole pelkkää kirjallisuuden edistämistä, vaan keino tuoda asiakasta ja kirjastoa lähemmäksi toisiaan ja mahdollistaa vuoropuhelu. Kirjastonhoitaja on siirtynyt ylempiarvoisesta auktoriteetista tasavertaiseksi kanssalukijaksi, jonka ammattitaito on asiakkaan käytettävissä. AD:n ja RD:n tekemiselle voidaan löytää monia perusteita. Joidenkin mielestä AD:n ja RD:n johdosta lisääntynyt parempi lukeminen tekee ihmisistä parempia. Toiset puolestaan esittävät kaunokirjallisuuden edistämässä tärkeäksi sen, että ihmiset tunsivat olonsa hyväksytyksi ja saivat hyviä kokemuksia. Yksimielisesti tutkimukseen osallistuneet kirjastonhoitajat toteavat kuitenkin sen, että lukeminen on hyvästä. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 5–7)

3.3 Kirjalle lukija

Kann-Rasmussenin ja Ballingin haastatteluista on erotettavissa pohjimmiltaan kahdenlaisia mielipiteitä kaunokirjallisuuden edistämisen hyödyistä kirjastolle. Eräiden mielestä kaunokirjallisuuden edistäminen on kirjaston keino vahvistaa legitimitettinsä, oikeutuksensa olemassaololleen ja toiminnan jatkamiselle. Edistämistoiminta on jotain mitä politiikkojen lisäksi asiakkaat sekä itse työntekijät odottavat kirjaston tekevän. Vastatessaan näihin odotuksiin kirjasto vahvistaa asemansa yhteiskunnan tuen arvoisena instituutiona. Toisten mukaan kirjaston tulisi toimia itse parhaaksi kokemallaan tavalla, joka saattaa kyllä vastata asiakkaiden odotuksia hyvinkin paljon. Tässä ajattelumallissa legitimitetin turvaa kirjaston yleinen näkyvyys ja asiakastyytyväisyys. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 7.)

Kaunokirjallisuuden edistäminen tuntuu saavuttaneen sellaisen aseman, että sitä pidetään yhtenä kirjaston ydintoiminnoista. Vähintään tämä on monen asiakkaan mielipide, mikä monen työntekijän mielestä tekee siitä ydintoiminnon. Kaunokirjallisuuden edistäminen koetaan mieluisaksi työtehtäväksi, vaikka se onkin ”pakollista” tehtävää. Edistämisen asemaa ei kuitenkaan ole virallistettu:

Tanskan kirjastolaki (*Act Regarding Library Services*) vuodelta 2000 ei mainitse mitään kaunokirjallisuuden edistämisestä. Sen sijaan monet kulttuuripolitiiset dokumentit tukevat edistämisen asemaa kirjaston keskeisenä toimintona. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 7–8.)

NPM:n vaikutuksesta kirjastoa arvioidaan käyttämällä lainauslukujen kaltaisia kvantitatiivisia mittareita, joihin kirjaston saama rahoitus on monesti kytköksissä. Kirjastonhoitajat ilmaisevat turhautumisensa siihen, että näyttääkseen hyvältä tilastoissa he ovat pakotettuja hankkimaan useita kappaleita suosittua nimekettä, jolloin kirjojen kiertoluvut pysyvät korkealla ja kirjaston rahoitus varmistuu. Tällaisiin kvantitatiivisiin arviointimittareihin tukeudutaan siksi, että laadullisempaa arviota on vaikea tehdä. Kuitenkin jotkin kirjastoammattilaisten lausunnot ilmentävät sen hyväksymistä, että kirjaston toimintaa arvioidaan juuri näin. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 8–9.)

Tapahtumiakin arvioidaan kävijämäärien perusteella. Kirjastonhoitaja kokee kirjallisuustapahtuman epäonnistuneen, jos se ei saa tarpeeksi kävijöitä. Huonon kävijämäärän voi kuitenkin pelastaa tapahtuman saama huomio mediassa, mikä lisää koko kirjaston näkyvyyttä. Samalla medianäkyvyys on viesti siitä, että kirjastossa tapahtuu, ja sille osoitettuja rahoja käytetään. Julkisjohtamisen kriteerien täyttämisen lisäksi kirjallisuuden edistämistyö voi siis toimia apuna laajennettuun markkinointiin, joka vahvistaa kirjaston imagoa mahdollisten asiakkaiden lisäksi päättäjiä ja mahdollisten yhteistyökumppanien silmissä. (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 8–9.)

Kirjaston ja sen asiakkaan lisäksi työntekijäkin voi hyötyä kaunokirjallisuuden edistämisestä. Osa hyödystä tuntuu perustuvan kirjastonhoitajan omaan identiteettiin intohimoisena lukijana, toinen osa taas kirjastonhoitajan identiteettiin ja kompetenssiin ammattilaisena kirjastossa. Identiteetit eivät kuitenkaan ole täysin ristiriidassa toistensa kanssa, vaan kaikissa on vähän kumpaakin. Kaksoidentiteettistä aiheutuu tiettyjä haasteita. Jotkut antavat henkilökohtaisen makunsa ohjata edistämistyön kirjavalintoja huomattavissa määrin. Henkilökohtaiseen tykkäämiseen perustuvan suosittelun uskotaan olevan tehokkaampaa, koska kiinnostus aiheeseen johtaa aidosti kiinnostuneeseen keskusteluun. Lisäksi henkilökohtaisempi lähestymistapa lisää työskentelyn mielekkyyttä, kun intohimojen kohteesta tulee työn keskeistä sisältöä. ”On rentouuttavaa riisua hetkeksi ammattilaisen naamio kasvoiltaan ja osoittaa olevansa ihminen ja lukija.” (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 9–10.) Syvempien asiakassuhteiden luominen myöskin helpottuu, kun työntekijä saa olla oma itsensä (Ervasti 2009, 77–79).

Kuitenkaan ainoastaan omien suosikkien suositteluun ei voi tukeutua. Vaikeimmat suosittelutilanteet ovat olleet sellaisia, joissa suosittelijan ja suositeltavan ikä tai sukupuoli ei ole osunut yhteen. Kirjastoammattilaisuuteen kuuluu myös tuntea ja käsitellä sellaistakin aineistoa, jota ei välttämättä itse vapaa-ajallaan lukisi. Ammattitaitoon pohjautuva työtyytytys perustuu enemmänkin työssään onnistumiseen. ”Tuntuu hyvältä, kun ammattilaisena on valinnut tarkalleen oikean kirjan suositeltavaksi, ja siitä kuulee asiakkaalta.” (Kann-Rasmussen & Balling 2014, 9–10.) Lisäksi työskentely kirjallisuuden parissa kehittää kirjastonhoitajan omaa tuntemusta kirjallisuudesta ja sen yleisöstä entisestään (Ervasti 2009, 76–77).

Ei ole mikään ihme, että Kann-Rasmussenin ja Ballingin tutkimuksessa nousee asiakassuhteiden merkitys jatkuvasti esiin. Hyvät asiakassuhteet on kaikin tavoin kirjaston etu, sillä ne antavat tilaisuuden yleisön opastamiseen. Lisäksi niistä on korvaamaton apu markkinoinnin tavoitteiden kannalta, kun tyytyväiset asiakkaat kertovat positiiviset kokemuksensa eteenpäin. Läheisen ihmisen mielipiteeseen luotetaan enemmän kuin mainoksiin. (Ervasti 2009, 77–79; Almgren & Jokitalo 2010, 90–91.) Luotujen asiakassuhteiden osapuoliksi voi päätyä myöskin vaikutusvaltaisia päättäjiä, tai vähintään heidät tehtäviinsä valitsevia äänestäjiä, joita kyllä kiinnostaa arvostamansa institution selviytyminen ja tulevaisuuden toimintaehdot. Ehkä kaunokirjallisuuden edistämisen tärkein tuote onkin juuri asiakassuhteet.

4 KIRJALLISUUDEN EDISTÄMINEN SUOMALAISSA KIRJASTOISSA

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen aineiston keräämiseksi pyydettiin kirjastoammattilaisilta vapaamuotoisia kirjoitelmia (LIITE 1). Tekstejä pyydettiin erityisesti kaunokirjallisen aineiston parissa työskenteleviä kirjastoammattilaisia. Heitä etsittiin julkaisemalla ilmoitus Kirjastot.fi -verkkosivun ammattikalenteri-palstalla. Tätä ennen pyyntöä levitettiin tulosteena Fiktiopäivillä 2015. Vastausaikaa annettiin heinäkuun 2015 loppuun. Vastajia pyydettiin lähettämään noin sivun mittainen, vapaamuotoinen kirjoitelma. Kirjoitelmassa tuli käydä ilmi, miksi kirjoittajan mielestä kirjastossa tehdään kaunokirjallisuuden ja lukemisen edistämistyötä, ja mikä on sen merkitys sekä kirjastolle että vastaajalle henkilökohtaisesti. Lisäksi kirjoitelman oheen pyydettiin taustatiedoiksi vastaajan virkanimike ja lyhyt kuvaus toimenkuvasta, kirjastouran pituus, sekä minkälaisessa kirjastossa vastaaja työskentelee. Kirjoitelmia saatiin 12 kirjastoammattilaiselta eri puolilta Suomea kaiken kokoisista kirjastoista. Kirjoittajien joukossa oli erilaisissa toimenkuvissa työskenteleviä ja erilaisilla koulutustaustoilla varustettuja ammattilaisia, joista osa vasta aloitteli kirjastouraansa, kun taas osa oli viettänyt jo useampia vuosikymmeniä hyllyjen välissä ja lainaustiskien takana.

Kirjoitelmat asetettiin satunnaiseen järjestykseen ja numeroitiin. Yksittäisiin kirjoittajiin ja kirjoitelmiin viitataan käyttäen kirjainta K, jonka perässä on vastaajan numero, esim. K1.

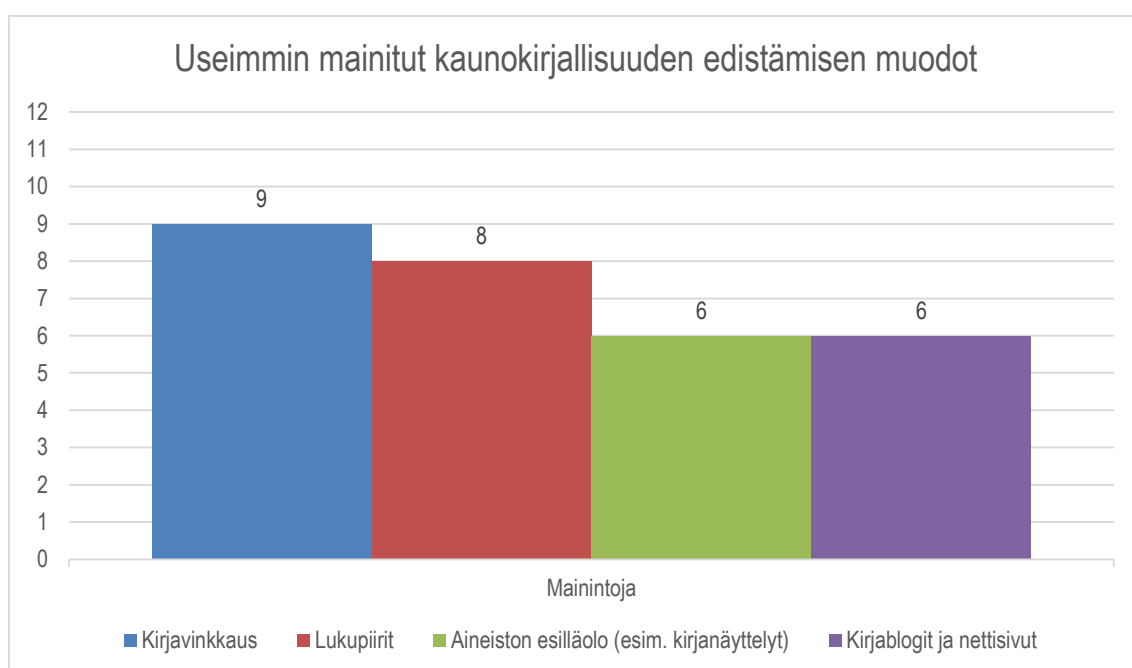
Tutkimusta varten oli ennalta valittuna laadullinen menetelmä. Tutkimuskysymyksen tarpeet osuvat yhteen kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisten piirteiden kanssa, joihin kuuluu ihmisen suosiminen tiedonkeruun instrumenttina, induktiivinen, uusia piirteitä ja odottamattomia seikkoja paljastava analyysi, kohdejoukon tarkoituksellinen valinta. Toteutus suunnitelma eteni tutkimuksen edetessä, mikä myös on kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155.)

Analyysissä hyödynnettiin silti määrällisen tutkimuksen kaltaista lähestymistä, jossa eroteltiin kirjoitelmissa käsitellyt kirjastotyön ja kaunokirjallisuuden edistämisen aiheita omiksi ryhmikseen. Kyseinen ryhmittely syntyi analyysivaiheen edetessä aineistoa lukiessa, ja sen kategorioiksi muodostuivat muun muassa kirjoittajan mainitsevat esimerkit kaunokirjallisuuden edistämistyöstä,

kuinka kaunokirjallisuuden edistämistyön koettiin hyödyttävän asiakasta, ja kuinka sen koettiin hyödyttävän kirjastoa. Näitä pienempiä kokonaisuuksia yksi kerrallaan käsitellen asiat lopulta yhdistettiin kokonaisuudeksi. Kirjoitelmien käsittely kvantitatiiviseksi dataksi mahdollisti monia kiintoisia huomioita aineistosta kokonaisuutena.

4.2 Kirjoitelmien analysointi

Kaunokirjallisuuden edistäminen

KUVIO 1. Useimmin mainitut kaunokirjallisuuden edistämisen muodot

Kirjoitelmien kirjoittajat havainnollistivat kirjastossa tapahtuvaa kaunokirjallisuuden edistämistä antamalla esimerkkejä sen ilmenemismuodoista. Kuvio 1 havainnollistaa eniten mainintoja keränneitä edistämistapoja. Muut yksittäiset toimintamuodot keräsivät yhteensä neljä mainintaa tai vähemmän. Yhteensä erilaisia toimintamuotoja oli erotettavissa 12 vastaajalta 31 erilaista. Kaikki poimimani toimintamuodot esiteltiin tarkoituksellisesti kaunokirjallisuuden edistämisenä. Vaikka jotain toimintamuotoa ei välttämättä mainittukaan, ei se kuitenkaan tarkoita, etteikö kyseistä toimintaa vastaajan kirjastossa harjoitettaisi, eikä myöskään sitä, etteikö sitä mielletäisi kaunokirjallisuuden edistämiseksi.

Kaunokirjallisuuden edistämisen esimerkeistä kirjavinkkauksen suosio on helppo ymmärtää, sillä kyse on usein erittäin näkyvästä ja perinteisestä, korkean profiilin toiminnasta kirjastoissa. Kirjoitelmissa tosin on harvoin määritelty, onko kyse juuri erikseen järjestettävästä, suunnitelluista kirjavinkkaustapahtumista, vai edustaako vinkkausta myös spontaanit keskustelut asiakkaiden kanssa. Neljä kirjavinkkauksen maininnutta kirjoittajaa mainitsi erikseen juuri tällaisen suunnittelemattoman vinkkauksen tai asiakkaiden kanssa käytävät suosittelukeskustelut. Vinkkauksesta nousi esiin myös välilliseksi vinkkaukseksi nimeämäni muoto, jossa kasvattajia ja vanhempia varten neuvottiin kirjallisuuden valitsemisesta muille kuin itselleen.

Kann-Rasmussenin ja Ballingin tutkimuksessa (2014, 5–6) neljän useimmin mainitun kaunokirjallisuuden edistämistoimen joukossa oli kirjakahvilat, joita ei mainittu yhdessäkään tämän tutkimuksen kirjoitelmassa. Poikkeavuus selittyy kulttuurieroilla: ruuan, juoman ja musiikin siivittämät kirjakahvilat ovat Suomessa melko tuntematon ilmiö. Muilta osin suosituimmat suomalaiset kaunokirjallisuuden edistämismuodot yhtenivät tanskalaisiin.

Tavallisten kirjastonhoitajien lisäksi vastaajien joukossa oli erikoistuneemmissa tehtävissä työskenteleviä kirjastoammattilaisia. Kirjoittajan K5 toimenkuva tiedottajana näkyi kirjaston viestinnän osuuden korostumisessa kaunokirjallisuuden edistämisessä. Monen kirjoittajan kirjasto oli selkeästi tiiviissä yhteistyössä paikallisen peruskoulun kanssa, jolloin kaunokirjallisuuden edistämiseen tuli erityinen kasvatuksellinen ulottuvuus. Yhteistyössä olevien laitosten vastavuoroinen hyötyminen nousi esiin: kun kirjasto antaa tukensa vaikkapa äidinkielen opetukseen, saa kirjasto vastapainoksi ainutlaatuisen tilaisuuden tutustuttaa potentiaalista asiakaskuntaa kirjaston palveluihin ja kookuttaa aloittelevat lukijat elinikäisiksi asiakkaiksi.

Edistämisesimerkkien joukossa oli monenlaisia, hieman yllättäviäkin toimintamuotoja. Kirjojen asettaminen näyttelyiksi oli yleisimpien esimerkkien joukossa, mutta esimerkiksi kirjoittaja K8 mainitsi erikseen esittelyhyllyjen hankkimisen itsensä kaunokirjallisuuden edistämisen keinoksi. Samoin kuin kirjallisuuden edistämisen hyödyt ovat välillisesti kirjallisuuden hyötyjä, on kirjallisuuden edistämisen mahdollisuuksien parantaminen välillisesti kirjallisuuden edistämistä. Ehkä kirjoittajan ajatusta voi pitää osoituksena sekä käsitteen että itse työn notkeudesta. Sekä käsite että työ voivat molemmat taipua tarpeen vaatiessa aina uusiin kulmiin ja asentoihin, mikä tekee kekseliäiden ihmisten suorittamasta kirjastotyöstä niin korvaamatonta.

Aikaisemmin opinnäytteen toisessa luvussa huomautin kaunokirjallisuuden edistämisen tarkoittavan muuta kuin kirjailijoiden rahallista tukemista. Kuitenkin kirjoittajan K10 mukaan kaunokirjallisuuden edistämistä kirjastossa on myös se, kun kirjoja ostamalla kirjasto tulee tukeneeksi hankkimaansa kirjallisuutta ja kirjailijoita. Kirjastojen on mahdollista valikoida kokoelmiinsa aineistoa, jonka hankkiminen olisi kirjakauppojen kannalta taloudellisesti kannattamatonta. Tämän myötä kustannusala ja sitä kautta kirjailijat pysyvät vapaampina julkaista ja kirjoittaa myös vähälevikisempää kirjallisuutta. Kirjastolla on rooli yhteiskunnassa kun se tasapainottaa kustannusteollisuuden markkinavetoisuutta. Se on myös riippumaton kirjallisuuden kuraattori, mikä on tärkeää etenkin kun kirjallisuuskriittikien määrä on laskussa ainakin kirjoittajan K11 havaintojen mukaan.

Hyödyt asiakkaille

Edistämistyön hyötyjä käsitellessä esiin nousi kiinnostava ongelma: missä määrin kirjallisuuden edistämisen hyödyt ovat eroteltavissa lukemisen hyödyistä yleisesti. Monissa kirjoitelmissa kirjallisuuden edistämisen hyödyt sulautuivat yhtenäiseksi jatkumoksi kirjallisuuden ja lukemisen hyötyjen kanssa.

Kun kyse on hyödystä kirjaston asiakkaille, kirjallisuuden ja lukemisen hyötyjä ja kirjallisuuden edistämisen hyötyjä ei ole mielekästä tai edes mahdollista erotella toisistaan. Lukemisen edut korostuvat, kun kaunokirjallisuuden edistämisen myötä lukeminen monipuolistuu. On lukijan etu löytää kirjallisuutta, joko juuri sellaista kirjallisuutta jollaista oli etsimässä, tai löytää sellaista kirjallisuutta, jota ei muuten olisi tullut kohdanneeksi. Eikä jää epäselväksi, etteikö lukeminen olisi kirjoittajien mielestä hyödyllistä. Lukemisen kuvattiin edistävän lukutaidon lisäksi yleisen ajattelun ja maailmankuvan avartumista. Kirjoista saa rakentavan alustan kohdata pelkojaan ja ravistella minäkuvaansa, tai ihan vaan kokea elämyksiä. Koska kaunokirjallisuuden edistämistä tehdään, kirjasto on käyttäjälleen monipuolinen paikka vastaanottaa uusia kokemuksia.

”Lukeva ei ole yksin.” Paitsi että hän saa seurakseen kaikki sepitetyt ja todelliset, ihmeelliset ja tavalliset, pienet ja suuret, ihmiset ja eläimet, on hän kirjastossa osa lukijoiden yhteisöä, johon kuuluu mahdollisen lukupiirin jäsenten lisäksi myös kirjaston henkilökunta. Kirjastossa asiakas kirjakuineen hyväksytään. Lukupiiriin osallistumalla voi kirjallisuuden lisäksi oppia itsestään ja saada terapiaa. Monet kirjoittajat kokivat kirjastolla olevan vaikutus kansanterveyteen ehkäistessään syrjäytymistä ja yksinäisyyttä. ”Jos ahdistaa, on ainakin yksi paikka mihin voi aina mennä.”

Sen lisäksi että kirjasto on arvokas käyttäjilleen, on sillä myös laajempi yhteiskunnallinen arvo. Mainitun yhteisöllisyyden rakentamisen lisäksi kirjasto vaikuttaa ympäristöönsä kirjoillaan. Paitsi että hankinnoillaan kirjasto tasapainottaa kirjakustannusteollisuutta, toteuttaa se demokratian periaatteita tuodessaan kirjallisuuden kirjaston käyttäjien eli mahdollisesti jokaisen ulottuville. ”Heillä on oikeus lukea ne ajankohtaiset teokset, jotka kaikki muutkin haluavat lukea,” muistuttaa kirjoittaja K12. Myös Kann-Rasmussen ja Balling toivat esiin kirjaston demokraattisuuden kuvatessaan kirjaston käyttäjän ja kirjastonhoitajan välisen suhteen muutosta ylempiarvoisesta auktoriteetista tasavertaiseksi kanssalukijaksi.

Miksi kaunokirjallisuuden edistämistä tehdään

Kann-Rasmussenin ja Ballingin esittelemät kolme vuorovaikutteista muuttujaa näkyvät suomalaisen kirjastoammattilaisten kirjoitelmissa jossain määrin. Kulttuuripolitiikka ei ole ehkä käsite, jonka voisi olettaa ilmaantuvan vastauksiin ilman että siitä erikseen kysyttäisiin, sillä kirjoittajat eivät koostuneet päättäjistä vaan käytännön työn tekijöistä. Sen sijaan uusi julkisjohtaminen ja sen periaatteet tuntuvat olevan yllättävän tiedostettuja ja näkyvät kirjoitelmissa. Kirjastoammattilaiset ovat melko tietoisia NPM:stä ja siitä, että kirjastoa arvioidaan ”ulkoisin” suoriteperustein. Enimmäkseen julkisjohtaminen liitetään kaunokirjallisuuden edistämistyön tekemisen perusteluihin. Monet äänenpainot ovat samoja kuin Ballingin ja Kann-Rasmussenin tutkimuksen vastaajilla: edistämistä täytyy tehdä koska asiakkaat sitä vaativat, ja kirjaston rahoitus perustuu ulkoisiin mittareihin, kuten lainausluvut ja kävijämäärät.

Ammatillisuus näkyy ainakin siinä, että tanskalaisten tavoin suomalaiset kirjastoammattilaiset antavat itsestään kuvan työnsä intohimoisesti suhtautuvana joukkona. Joillekin kirjastoinstituutioon itseensä liittyi yleviä periaatteita kulttuurin ja sivistyksen soihtua kantavana instituutiona, joka edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia kirjallisuuteen ja oppimiseen. Moni on unelma-ammattilaisena, kirjallisuus ja kirjastotyö on kirjoittajille tärkeää. Toisenlaisten työpaikkojen yhteydessä usein pidetään uutena, nykyaikaa kuvaavana ilmiönä siitä, että nykyisen kommunikaatioteknologian takia työn ja vapaa-ajan ero on hämärtynyt sähköpostin kulkiessa taskussa kännykässä. Kirjastonhoitajille tämä ei ole mitään uutta, sillä vapaa-ajan lukuharrastus täydentää ja tukee työssä vaadittavaa kirjallisuusosaamista, mutta samalla vapaa-ajalla lukeminen on oikeastaan lähes pakollista työssä tarvittavan kirjallisuudentuntemuksen ylläpitämiseksi ja laajentamiseksi. Kirjoittajat mainitsevat oman ammattitaitonsa ja kirjallisuusosaamisensa lähteeksi juuri oman lukuharrastuksen.

Kaunokirjallisuuden edistämisen harjoittamisen syiksi annetaan kirjoitelmissa monia syitä kuten lukuharrastuksen edistäminen ja kirjaston perinteisen sivistystehtävän ja kulttuurisen jatkumon ylläpito. Kaunokirjallisuutta edistetään ”jotta kirja ja lukija löytäisivät toisensa.” Niin tanskalaiset kuin suomalaisetkin kirjastoammattilaiset kertovat kaunokirjallisuuden edistämisen kuuluvan ydintoimintoihin, jota asiakkaat vaativat ja jonka henkilökunta mieltää keskeiseksi tehtäväksi.

5 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli määritellä kaunokirjallisuuden edistäminen, sekä selvittää sitä työssään tekevien kirjastoammattilaisten käsityksiä aiheesta. Tutkimusta varten oli valittuna laadullinen tutkimusmenetelmä. Tutkimusaineiston keräämiseksi lähetin kaunokirjallisuutta työssään tekeville kirjastoammattilaisille osoitetun kirjoitelmapyyntö, joka tuotti juuri sopivan määrän aineistoa. Työstin kirjoitelmia lukemalla niitä sellaisinaan, minkä lisäksi keräsin aineistosta aiheittain yleisemmän tason ”dataa”, jolloin saatoin tarkastella yhtä kokonaista aihekokonaisuutta kerrallaan. Tämä osoittautui toimivaksi lähestymistavaksi, jolla saatoin tuottaa helposti sekä erityisiä että yleisiä huomioita aineistosta.

Opinnäytetyön tulokset osoittivat yleisissä kirjastoissa harjoitettavan kaunokirjallisuuden edistämistyön monimuotoiseksi sekä vaikutukselliseksi niin kirjaston, henkilökunnan, kuin asiakkaidenkin kannalta. Kirjoitelmia laatineet kirjastoammattilaiset osoittivat selkeää ymmärrystä kaunokirjallisuuden edistämässä käytetyistä menetelmistä, sekä kulttuuripoliittisen ohjauksen, uuden julkisjohtamisen ja professionalismmin kaltaisten muuttujien vaikutuksista työhön. Tutkimukseni tulokset vastasivat hyvin päälähteiksi otettujen Kann-Rasmussenin ja Ballingin tutkimuksia.

Tulevasta emme tiedä, mutta historiasta löytyy tilanne, kun kaunokirjallisuuden edistämislle ei ollut ammattilaista tekijää. 1700-luvun puolivälistä alkaen Suomessa harjoitettiin niin kutsuttua lukuseuratoimintaa, joskin toiminta yleistyi vasta 1800-luvulla. Ympäri maata perustetut lukuseurat nousivat keskenään periaatteiltaan samanlaista toimintamallia, jossa seuran jäsenet kierrättivät toisillaan omistamiaan kirjoja, sekä tilasivat ja ostivat yhteistä luettavaa koko seuran käyttöön. Tarkoituksena oli jakaa tuolloin kalliiden kirjojen kustannukset. (Mäkinen 2009a, 35–36, 44–45.)

Tavallaan lukuseuroissa oli kyse jonkinlaisesta hajautetusta kirjastosta. Tilannetta sopii kuvaamaan 2000-luvun ilmiö crowdsourcing, joukkoistaminen. Oikean kirjaston puutteessa ihmiset loivat oman ratkaisunsa yhdessä ja omilla resursseillaan. Lukuseurojen syntymiseen vaikuttava tarjontatyhjiömäinen tilanne muistuttaa sitä, kuinka nykyajan internet-piraatit jakavat keskenään tiedostoja peer-to-peer -vertaisverkossa. Molempien kaltainen kysynnän kotikutoinen täyttäminen tarjonnalla tapahtuu suuremman, keskitetyemmän, tai muuten vain käyttämisen arvoisen jakelukanavan puutteessa. Monet piraatit ilmoittavat piratisminsa syyksi juuri sen, että heidän ulottuvissaan ei ole lail-

lisiä jakelukanavia, jotka tyydyttäisivät heidän vaateensa. Samalla tavoin lukuseurat syntyvät tilanteeseen, jossa kirjoja haluttiin luettavaksi, mutta niille ei löytynyt kohtuuhintaista tarjontaa. Toiminnot muistuttavat myös teknisesti toisiaan, sillä molemmissa tavallinen käyttäjä välittää hallussaan olevan palasen informaatiota suoraan seuraavalle käyttäjälle. Kaunokirjallisuuden edistämisen kannalta tilanne oli mielenkiintoinen: kun kirjallisuudelle ei löytynyt keskitettyä edistäjätahoa, kirjallisuusinformaatio sekä suositukset ja arviot kiersivät yhdessä materiaalin kanssa ”organisesti” lukijoiden kesken. Mikäli kirjasto kirjoineen katoaa kokonaan sähköön valtameriin, kuka tietää, jos kirjat alkavatkin kulkea muassaan niin edistynyttä metadataa, että kirja osaa itse suositella itsensä? Kirjoitelmapyyntöön vastanneet kirjastoammattilaiset kirjoittivat paljon digitalisaatiosta ja teknistymisestä hieman huolestuneeseen sävyyn. Kuitenkin koneet ja digitaaliset sovellukset vaativat aina ohjeet ja ajatukset ihmiseltä, joka venyttää käsitteitä ja rikkoo perinteitä, löytää työhönsä aina uusia ulottuvuuksia ja kulmia, ja joka pian keksii taas uuden tavan edistää kaunokirjallisuutta.

Kaunokirjallisuuden vaikuttaa olevan arvostetussa asemassa kirjastossa. Toivottavaa olisi, että sen arvo ja merkitys ymmärrettäisiin myös jatkossa Kaunokirjallisuuden edistämisen tarkastelu esimerkiksi NPM:n keinoin saattaa olla vaikeaa tarkasteltavaa ulkopuoliselle. Hyvässä julkisjohtamisessa mittareiden tarkoituksenmukaisuutta ja kuvaavuutta tulisi jatkuvasti arvioida, sekä muistaa niiden välinearvo pelkkänä arvioinnin työkaluna. Liian orjallinen tukeutuminen sillä määritettyihin mittareihin voi aiheuttaa vääristymiä, jos aidon kokonaisuuden sijaan tarkastellaan pelkkiä numeroita taulukossa. Kaunokirjallisuuden edistämisen kannalta lyhytnäköinen julkisjohtaminen voi olla erityisen kohtalokasta, sillä edistämässä kyse ei ole välttämättä sellaisesta toiminnasta, jonka vaikutukset ovat kovin välittömiä ja jotka näkyisivät mittareilla heti. Tästä huolimatta sillä voi olla pidemmän päälle hyvinkin suuri vaikutus vaikka juuri lainauslukuihin ja kävijämääriin.

Jatkotutkimuksena aiheeseen näkisin mielelläni kaunokirjallisuuden edistämisen tarkastelua määrällisen tutkimuksen keinoin. Olisi esimerkiksi kiinnostava teettää asiakaskyselyjä, joissa kysyttäisiin mikä saa ihmiset käyttämään kirjastoa, ja tutkia kuinka hyvin kaunokirjallisuuden edistäminen on vastauksissa läsnä. Olisi myös kiinnostavaa pystyä tutkimaan kaunokirjallisuuden edistämisen vaikutusta lainauslukuihin ja kävijämääriin valtakunnallisten tilastojen avulla, mutta käytännössä se lienee mahdotonta eroteltavaa muista vaikuttavista tekijöistä.

LÄHTEET

Almgren, P. & Jokitalo, P. 2010. Kirjasto 2011. Vaikutteita maailmalta. Helsinki: BTJ Finland.

Arts Council England, 2011. Audience Development and Marketing. Viitattu 13.9.2015, http://www.artscouncil.org.uk/media/uploads/pdf/gfta_info_sheets_nov_2012/Audience_development_and_marketing.pdf.

Ervasti, K. 2009. "Mä oon aina halunnut jonkun tälläisen ryhmän!". Teoksessa K. Hypén (toim.) Kirjasto 2010. Helsinki: BTJ Finland, 52–88.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. osin uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Kann-Rasmussen, N. & Balling G. 2011. Literature Promotion in Public Libraries – Between Policy, Profession and Public Management. Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift 2 (1), 100–119.

Kann-Rasmussen, N. & Balling G. 2014. Every reader his book – every book its reader? Notions on readers' advisory and audience development in Danish public libraries. Journal of Librarianship and Information Science 47 (3), 1–12.

Kirjastolaki 4.12.1998/904.

Mäkinen, I. 2009. Kirjastot ennen kansallisuusaatetta: yleisten kirjastojen esihistoria 1800-luvun alkuun. Teoksessa I. Mäkelä (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ Finland, 13–72.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015. Kulttuuripolitiikka. Viitattu 12.11.2015, <http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/?lang=fi>.

Tuomi, P. 2011. Kirjojen keskellä. Kirjastonhoitaja kaunokirjallisuuden asiantuntijana. Helsinki: BTJ Finland.

UNESCO, 2009. Policy guidelines on inclusion in education. Viitattu 18.9.2015, <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf>.

Hei,

Teen opinnäytetyötä aiheesta yleinen kirjasto ja kirjastoammattilainen kaunokirjallisuuden tai sen lukemisen edistäjänä (työnimi). Tutkimukseni aineistoksi kerään kaunokirjallisen aineiston parissa erityisesti työskentelevien kirjastoammattilaisten näkemyksiä aiheeseeni. Mikäli koet kuuluvasi tähän ryhmään ja haluat auttaa minua tutkimuksessani, pyytäisin sinulta vastauksena **vapaamuotoista kirjoitelmaa**.

Noin sivun mittaisessa kirjoitelmassa kertoisit, **miksi mielestäsi kirjastossa tehdään kaunokirjallisuuden ja lukemisen edistämistyötä, ja mikä on sen merkitys sekä kirjastolle että sinulle henkilökohtaisesti**.

Kirjoitelman ohien toivoisin sinun liittävän seuraavat taustatiedot:

Virkanimikkeesi ja lyhyt kuvaus toimenkuvastasi

Onko työpaikkasi: kunnan-, kaupungin- vai maakuntakirjasto?

Kuinka pitkään olet ollut kirjastoalalla?

Kirjoitelmat lähetetään alla olevaan sähköpostiin. Niitä käsitellään luottamuksellisesti. Jos et halua, että vastaustasi siteerataan opinnäytetyössä, toivon sinun mainitsevan siitä erikseen. Mahdollisissa siteerauksissa ei luonnollisestikaan vastaaja paljastu.

Opinnäytetyöni ohjaajana toimii lehtori Pirjo Tuomi (pirjo.tuomi@oamk.fi), ja sekä häneltä että minulta voi tarvittaessa kysyä tarkempia tietoja opinnäytetyöstä.

Lähetä vastauksesi heinäkuun loppuun mennessä.

Kiitos avustasi!

Max Peltonen